

Temat 3 *Kolizja norm*

Studium przypadku: „prawo właściwe w sprawach umów o świadczenie usług turystycznych i w sprawach czynów niedozwolonych”¹

Studium przypadku

Rok 2014 był bardzo trudny dla mieszkających w Düsseldorfie (Niemcy) państwa Schmidt. Pracodawca pana Schmidta redukował koszty, co w praktyce oznaczało „pracuj więcej za mniej”. Jego żona musiała natomiast pomagać córce Gudrun, która niedawno się rozwiodła i musi sama zajmować się trójką potomstwa.

W końcu nadchodzą lepsze czasy! Państwo Schmidt planują cudowne letnie wakacje w uroczym hoteliku nad samym brzegiem morza w Marbelli (Hiszpania). Rezerwują bilety na stronie internetowej Dylan-Air, tanich linii lotniczych z siedzibą w La Valetta (Malta), obsługujących bezpośrednio loty pomiędzy Düsseldorfem a Malagą. Wciskając umieszczony na stronie przycisk „Zgadzam się”, akceptują klauzulę o wyborze prawa właściwego, którym ma być prawo Rurytanii, nie należącego do Unii Europejskiej państwa, którego bardzo niekorzystne przepisy nie dają pasażerom linii lotniczych żadnej ochrony (czego oczywiście państwo Schmidt nie są świadomi). Państwo Schmidt płacą kartą kredytową.

Państwu Schmidt udaje się także zarezerwować przez Internet bardzo ładny hotel. Strona internetowa hotelu przyciąga uwagę, ponieważ zawiera mnóstwo informacji w języku niemieckim. Ostatecznie dają się przekonać zdjęciom umieszczonym na stronie i towarzyszącym im opisom wyposażenia hotelowego. Nie do pogardzenia jest też serwis „Kaffee und Kuchen” („kawa i ciastko”) o godzinie 3 po południu. Rezerwują hotel online i płacą kartą kredytową. Hotel znajduje się w Marbelli, jednak jest własnością spółki, której główny organ zarządzający znajduje się na Wyspie Man.

Schmidtowie nie mogą się już doczekać zasłużonych 10 dni odpoczynku!

Niestety wypadki potoczyły się inaczej, niż tego oczekiwali...

Ich lot został anulowany i utknęli na lotnisku. Francuscy kontrolerzy lotów ponownie zastrajkowali – tak przynajmniej twierdzi tani przewoźnik, choć wygląda to na wymówkę. Przybywają więc do Malagi dwanaście godzin później niż planowano, o trzeciej nad ranem, bez bagażu.

W hotelu panują okropne warunki: pokój jest dużo mniejszy, niż wyglądało to na zdjęciach, klimatyzacja nie działa, „Kaffee und Kuchen” nie jest serwowany punktualnie i nie mogą spokojnie spać w nocy, ponieważ hałaśliwi Hiszpanie przesiadują w barze hotelowym na dole do trzeciej rano.

¹Opracowała prof. Cristina González Beilfuss, dyrektor Wydziału Stosunków Zewnętrznych i Instytucjonalnych hiszpańskiej Szkoły Prawa w Barcelonie; profesor Międzynarodowego Prawa Prywatnego na Uniwersytecie w Barcelonie

Dodatkowo w ostatnim dniu pani Schmidt poślizgnęła się na plamie oleju przy wejściu do hotelu i złamała nadgarstek. Lekarze i pielęgniarki w hiszpańskim hotelu są bardzo mili, jednak nie zmienia to faktu, że po powrocie do Niemiec kobieta nadal odczuwa silny ból; musi poddać się operacji i przejść rehabilitację oraz zatrudnić gosposię (jedynym pozytywnym tej sytuacji jest fakt, że nie musi zajmować się dziećmi Gudrun).

Państwo Schmidt są nie tylko zawiedzeni, ale wręcz rozwścieczeni i postanawiają działać:

a) składają przeciwko taniemu przewoźnikowi pozew o szkody moralne i materialne. Które prawo jest właściwe dla rozstrzygnięcia tego roszczenia? Czy prawo właściwe zmieniłoby się, gdyby siedziba głównego organu zarządzającego Dylan-Air znajdowała się w Rurytanii?

b) składają pozew przeciwko hiszpańskiemu hotelowi o zwrot zapłaconej kwoty, powołując się na fakt, że opis na stronie internetowej nie odpowiadał rzeczywiście oferowanym warunkom. Które prawo jest właściwe dla tego roszczenia? Jakie byłoby prawo właściwe, gdyby Schmidtwie wynajęli mieszkanie w Marbelli od państwa Müller, niemieckiej pary zamieszkałej w Mannheim?

c) W analizowanym przypadku państwo Schmidt rezerwują osobno loty i pokoje hotelowe. Które prawo należałoby uznać za właściwe, gdyby zarezerwowali loty z Düsseldorfu do Malagi i z powrotem wraz z pokojami hotelowymi u operatora „Happy Holidays”, spółki z głównym organem zarządzającym w Rotterdamie (Holandia), i chcieliby go pozwać o odszkodowanie, ponieważ dowóz i zakwaterowanie nie odpowiadały ofercie. Strona internetowa Happy Holidays zawiera informacje w języku niemieckim i podaje numer telefonu z holenderskim międzynarodowym numerem kierunkowym. Zawiera także opinie wielu niemieckich klientów, zadowolonych, że wszystkie hotele oferują usługę „Kaffee und Kuchen”.

d) Pani Schmidt składa przeciwko hotelowi pozew o odszkodowanie za straty moralne i materialne poniesione w wyniku wypadku. Twierdzi, że z powodu złamanego nadgarstka musiała poddać się operacji i rehabilitacji w Niemczech, a także wynająć gosposię, ponieważ nie była w stanie samodzielnie wykonywać codziennych czynności przez sześć miesięcy. Jakie prawo jest właściwe dla tego roszczenia? Czy odpowiedź byłaby inna, gdyby pani Schmidt upadła na ulicy i pozwała Urząd Miasta Marbella? Czy prawo właściwe dotyczy również takich kwestii jak dowód z opinii biegłych?

I. Wprowadzenie

Aby zachęcić uczestników do współpracy i nauki przez praktykę, należy ich podzielić na trzy mniejsze grupy, z których każda będzie zajmować się innym roszczeniem z punktów a), b), c) i d). Idealnie byłoby, gdyby każda grupa miała swojego opiekuna, który pilnowałby, aby jej członkowie nie zajmowali się kwestiami drugorzędnymi i

interweniował tylko wtedy, gdy podawane odpowiedzi byłyby całkowicie błędne. Szkolenie może też prowadzić jedna osoba, opiekująca się każdą z grup.

II. Roszczenie przeciwko taniej linii lotniczej

1. Punkt wyjścia: jurysdykcja

Proponowane studium przypadku nie dotyczy jurysdykcji, trzeba jednak przypomnieć o współzależności pomiędzy jurysdykcją a prawem właściwym. Przepisy o jurysdykcji i przepisy o wyborze prawa właściwego mają różne cele i powinny być wyraźnie od siebie oddzielone.

Przepisy o jurysdykcji mają na celu stwierdzenie, czy dany sąd może rozstrzygać spór. Tylko po ustaleniu, że tak właśnie jest, sąd właściwy może ustalić prawo właściwe dla sporu. Badanie jurysdykcji znajduje się więc zawsze na pierwszym miejscu.

Opisana sytuacja mieści się w granicach nowego Rozporządzenia Bruksela I bis. Rozporządzenie 1215/2012 z 12 grudnia 2012 r. (Dz.U. 20.12.2012) zacznie obowiązywać z dniem 10 stycznia 2015 r. (art. 81) w stosunku do spraw wszczętych po tej dacie, a mieszczących się w jego zakresie (art. 66 ust. 1). Załóżmy, że państwo Schmidt złożyli pozew przeciwko Dylan-Air po tej dacie i dlatego Rozporządzenie ma do niego zastosowanie.

Rozporządzenie to zawiera sekcję „Jurysdykcja w sprawach dotyczących umów konsumenckich”, która jednak nie ma zastosowania do umów przewidujących w zamian za cenę ryczałtową połączone świadczenia przewozu i noclegu (zob. art. 17 ust. 3). Oznacza to, że zastosowanie mają przepisy ogólne. W przypadku nieważności prorogacji jurysdykcji zgodnie z artykułami 25 i 26 państwo Schmidt mieliby wybór polegający na tym, że pozwą Dylan-Air na podstawie art. 4 (miejsce zamieszkania pozwanego, w naszym przypadku Malta) lub na podstawie art. 7 ust. 1 (miejsce, gdzie były świadczone usługi). Zgodnie z orzecznictwem ETS dotyczącym przewozów lotniczych zarówno miejsce przylotu, jak i odlotu samolotu muszą być uznane za miejsce głównego świadczenia usług². Oznaczałoby to, że państwo Schmidt mogliby także złożyć pozew w Niemczech i Hiszpanii.

Schmidtownie mają więc kilka opcji, jednak nie jest to dla nas w tej chwili istotne. Celem unifikacji przepisów w zakresie wyboru prawa właściwego jest bowiem stosowanie tego samego prawa, niezależnie od miejsca, w którym sprawa zawisła. Sądy Malty, Hiszpanii lub Niemiec byłyby zobowiązane do zbadania właściwości prawa w sposób opisany w dalszej części studium.

2. Prawo właściwe

Pierwszym zadaniem w każdej sprawie międzynarodowego prawa prywatnego jest określenie mających zastosowanie aktów prawnych. W zakresie prawa właściwego dla zobowiązań umownych i pozaumownych obowiązują dwa rozporządzenia unijne:

- Rozporządzenie 864/2007 z 11 lipca 2007 r. – zobowiązania pozaumowne (RZYM II);
- Rozporządzenie 593/2008 z 17 czerwca 2008 r. – zobowiązania umowne (RZYM I).

² Zob. ETS, sprawa C-204/08, *Peter Rehder przeciwko Air Baltic*, ECR 2009 I-6073.

Rozporządzenie Rzym I zastępuje konwencję rzymską dotyczącą prawa właściwego dla zobowiązań umownych podpisaną w 1980 r. (art. 24 ust. 1 rozporządzenia Rzym I). Należy o tym wspomnieć, ponieważ orzecznictwo TS Unii Europejskiej w zakresie konwencji rzymskiej jest wciąż właściwe dla celów interpretacji tego rozporządzenia. Przydatny może okazać się również Raport wyjaśniający do konwencji rzymskiej³, ponieważ zawiera on wskazówki dotyczące interpretacji europejskich przepisów w zakresie wyboru prawa właściwego dla spraw umownych.

Źródła Unii Europejskiej zawsze zastępują źródła krajowe na zasadzie nadrzędności. Krajowe przepisy w zakresie wyboru prawa właściwego zasadniczo nie mają już zastosowania, ponieważ ich miejsce zajęły podobne przepisy zawarte w rozporządzeniu Rzym I i rozporządzeniu Rzym II, zwane uniwersalnymi zasadami wyboru prawa właściwego. Prawo wskazane przez rozporządzenie obowiązuje niezależnie od tego, czy jest to prawo państwa członkowskiego (zob. artykuł 2 rozporządzenia Rzym I i art. 3 rozporządzenia Rzym II).

Aby ustalić, czy rozporządzenia mają zastosowanie, należy odpowiedzieć na dwa podstawowe pytania:

- (i) Czy okoliczności sprawy mieszczą się w *zakresie przedmiotowym* instrumentu?
- (ii) Czy okoliczności sprawy mieszczą się w *zakresie czasowym* instrumentu?

Mając na uwadze, że w analizowanej sprawie roszczenie wynika z umowy zawartej pomiędzy dwoma stronami prawa prywatnego, należy zbadać, czy mieści się ono w ramach rozporządzenia Rzym I.

2.1 Zakres stosowania rozporządzenia Rzym I

2.1.1 Zakres przedmiotowy stosowania rozporządzenia

Zgodnie z art. 1 rozporządzenie stosuje się w sprawach międzynarodowych powiązanych z prawem różnych państw. Kwestia ta nie budzi wątpliwości – sprawa ma charakter międzynarodowy.

Rozporządzenie ma zastosowanie do spraw cywilnych i handlowych, nie ma natomiast zastosowania do spraw skarbowych, celnych i administracyjnych (art. 1 ust. 1 rozporządzenia Rzym I). W tym miejscu należy dodać, że orzecznictwo ETS analizuje także kwestie wątpliwe, znajdujące się na styku spraw cywilnych i handlowych. W omawianej sprawie wątpliwości takie nie istnieją, bowiem mamy do czynienia z roszczeniem osoby prywatnej przeciwko spółce prawa prywatnego. Warto jednak o tym wspomnieć, aby pokazać, że orzecznictwo dotyczące rozporządzenia Bruksela I może mieć znaczenie z punktu widzenia interpretacji rozporządzeń Rzym I i II – zasada spójności albo jednolitej interpretacji aktów UE z zakresu międzynarodowego prawa prywatnego.

Rozporządzenie Rzym I wyłącza ze swojego zakresu niektóre sprawy cywilne i handlowe, wymieniając je w art. 1 ust. 2. Żadne z tych wyłączeń nie dotyczy naszej sprawy, natomiast analizując każdą sprawę, zawsze należy odnieść się do zapisu art. 1 ust. 3. Co do zasady, rozporządzenia nie stosuje się do dowodów i postępowania (art. 1 ust. 3 rozporządzenia).

³ Tzw. raport Guiliano-Lagarde opublikowany w Dzienniku Urzędowym C 282 z 31.10.1980 r.

2.1.2 Zakres czasowy stosowania rozporządzenia

Instrumenty prawne Unii Europejskiej dotyczące międzynarodowego prawa prywatnego rozróżniają pomiędzy datą wejścia w życie a datą rozpoczęcia obowiązywania. Ma to na celu umożliwienie państwom członkowskim lub instytucjom Unii Europejskiej wywiązanie się ze wszystkich zobowiązań, będących warunkiem późniejszego pełnego stosowania aktów prawnych wobec wszystkich zainteresowanych osób.

Rozporządzenie Rzym I weszło w życie dwadzieścia dni po pierwszej publikacji w Dzienniku Urzędowym (tj. 4 lipca 2008 r.) i obowiązuje od 17 grudnia 2009 r. w odniesieniu do umów zawartych po tej dacie (art. 31 i 32). W naszym przypadku umowa została zawarta w lipcu 2014 r. Sprawa mieści się zatem w zakresie czasowym obowiązywania rozporządzenia Rzym I.

3. Druga charakterystyka: które przepisy rozporządzenia Rzym I należy stosować?

3.1 Przepisy ogólne i szczególne

Rozdział II rozporządzenia Rzym I zawiera jednolite przepisy w zakresie wyboru prawa właściwego. Są to tak zwane przepisy ogólne, zawarte w art. 3 i 4, mające zastosowanie do wszystkich umów oraz przepisy szczególne, odnoszące się do poszczególnych rodzajów umów. Przepisy szczególne mają pierwszeństwo stosowania przed przepisami ogólnymi. Uczestnicy szkolenia powinni zatem spróbować ocenić, czy w analizowanym przypadku mają zastosowanie jakieś przepisy szczególne.

3.2. Umowa konsumencka czy umowa przewozu

Rozporządzenie Rzym I zawiera dwa przepisy szczególne, które mogą być istotne z naszego punktu widzenia – art. 6 dotyczący umów konsumenckich oraz art. 5 dotyczący umów przewozu. Na pierwszy rzut oka umowa zawarta pomiędzy państwem Schmidt a przewoźnikiem zdaje się mieścić w kategorii umów konsumenckich, jednak art. 6 ust. 4 wprost wyłącza umowy przewozu inne niż podróże pakietowe i odnosi się do art. 5 dotyczącego umów przewozu. Art. 5 rozróżnia pomiędzy umowami o przewóz towarów i umowami o przewóz osób. W analizowanej sprawie bez wątplenia mamy do czynienia z umową o przewóz pasażerów.

4. Autonomia strony

Państwo Schmidt zgodzili się na obowiązywanie klauzuli o wyborze prawa Rurytanii jako prawa właściwego. Fakt, że prawo Rurytanii nie ma związku z okolicznościami sprawy nie ma znaczenia – rozporządzenie Rzym I daje stronom nieograniczoną autonomię w zakresie wyboru prawa właściwego – mogą one wybrać dowolne prawo.

Uczestnicy szkolenia powinni rozważyć dwa scenariusze: 1) linia lotnicza ma siedzibę w La Valetta (Malta); 2) i główny organ zarządzający spółki jest zlokalizowany poza Unią Europejską, w Rurytanii.

Zgodnie z drugim akapitem art. 5 ust. 2 rozporządzenia Rzym I strony mogą wybrać jako prawo właściwe dla umowy przewozu pasażerów zgodnie z art. 3 wyłącznie prawo państwa, w którym:

- (a) podróżny ma miejsce zwykłego pobytu; lub
- (b) przewoźnik ma miejsce zwykłego pobytu; lub
- (c) znajduje się siedziba głównego organu zarządzającego przewoźnika; lub
- (d) znajduje się miejsce wyjazdu; lub
- (e) znajduje się miejsce przeznaczenia.

Jeżeli, jak w pierwszym scenariuszu, siedziba głównego organu zarządzającego linii lotniczej znajduje się w La Valetta, wybór prawa Rurytanii nie jest dozwolony. Mamy tu do czynienia z sytuacją, o której mowa w pierwszym akapicie art. 5 ust. 2. Kwestię tę omówimy w punkcie 5.

Jeżeli, jak w drugim scenariuszu, linia lotnicza ma swoją siedzibę w Rurytanii, wtedy wybór prawa Rurytanii jest dozwolony, ponieważ prawo tego kraju jest jednym z praw, o których mowa w punkcie (c) drugiego akapitu art. 5 ust. 2. W punkcie 6 zastanowimy, co by było, gdyby prawo Rurytanii zawierało bardzo niekorzystne przepisy, niedające żadnej ochrony pasażerom.

5. Prawo właściwe w przypadku braku wyboru prawa

Jeżeli linia lotnicza będzie mieć swoją siedzibę w La Valetta, wybór prawa Rurytanii nie będzie dozwolony. Wtedy prawo ustala się zgodnie z pierwszym akapitem art. 5 ust. 2, gdzie stwierdza się, że prawem właściwym jest prawo państwa, w którym podróżny ma miejsce zwykłego pobytu, pod warunkiem, że w tym samym państwie znajduje się miejsce wyjazdu lub miejsce przeznaczenia. Miejscem zwykłego pobytu Schmidtów są Niemcy, w tym państwie także rozpoczął się ich lot. Prawem właściwym w sprawie jest więc prawo niemieckie.

Art. 5 ust. 3 zawiera tzw. klauzulę korekcyjną, która pozwala stosować prawo pozostające w znacznie ściślejszym związku ze sprawą, niż prawo właściwe ustalone zgodnie z pierwszym akapitem art. 5 ust. 2. Klauzulę tę należy jednak stosować w sposób restrykcyjny, a więc tylko wtedy, gdy ze wszystkich okoliczności sprawy jasno wynika, że umowa pozostaje w znacznie ściślejszym związku z innym państwem. Klauzula ta nie ma więc zastosowania w naszej sprawie.

6. Inne przepisy prawa wspólnotowego

Zależnie od scenariusza, prawem właściwym jest prawo niemieckie albo prawo Rurytanii. Art. 23 rozporządzenia Rzym I stanowi jednak, że rozporządzenie nie uchybia stosowaniu przepisów prawa wspólnotowego, które w odniesieniu do kwestii szczególnych ustanawiają normy kolizyjne. Istotne z punktu widzenia naszej sprawy jest rozporządzenie nr 261/2004 (Dz. U. 1991, L. 36 5), które ma zastosowanie bez względu na fakt, że prawo Rurytanii nie zapewnia pasażerom żadnej ochrony. Rozporządzenie to ustanawia minimalne prawa w zakresie odszkodowań i pomocy pasażerom w przypadku, między innymi, znaczących opóźnień lotów, i ma zastosowanie do pasażerów odlatujących z lotniska znajdującego się na terytorium państwa członkowskiego (art. 3 ust. 1 lit. a). Nawet jeżeli, co do zasady, prawo Rurytanii ma zastosowanie,

rozporządzenie zapewnia państwu Schmidt minimalną ochronę, ponieważ ich lot rozpoczął się w Düsseldorfie.

III. Roszczenie wobec hotelu

1. Jurysdykcja

W tej sprawie państwo Schmidt mogliby opierać się na zapisach sekcji dotyczącej umów konsumenckich Rozporządzenia Bruksela I bis, pod warunkiem, że możliwe byłoby ustalenie, że hotel kieruje swoją działalność gospodarczą lub zawodową do Niemiec (zob. art. 17 ust. 1 lit. c). W konsekwencji Schmidtownie, jako strona wnosząca pozew, miałaby możliwość wytoczenia powództwa przed sądem własnego miejsca zamieszkania lub sądem miejsca zamieszkania pozwanego (zob. art. 18 ust. 1).

Należy poprosić uczestników szkolenia o rozważenie scenariusza alternatywnego, w którym państwo Schmidt wynajmują mieszkanie od innej pary, także posiadającej miejsce zamieszkania w Niemczech. W takim przypadku mogliby oni złożyć pozew w Niemczech, zgodnie z drugim akapitem art. 24 ust. 1 Rozporządzenia Bruksela I bis, lub w Hiszpanii, będącej państwem członkowskim, w którym położona jest nieruchomość.

2. Prawo właściwe: zakres stosowania rozporządzenia Rzym I

Pierwsza część analizy jest identyczna, jak w przypadku poprzedniego roszczenia. Należy ustalić, czy roszczenie mieści się w zakresie stosowania rozporządzenia Rzym I, co nie powinno stanowić problemu w odniesieniu zarówno do zakresu przedmiotowego, jak i czasowego sprawy.

3. Druga charakterystyka: które przepisy rozporządzenia Rzym I należy stosować?

3.1. Przepisy ogólne czy szczególne

Zgodnie z zasadą szczególności przepisy szczególne mają pierwszeństwo przed przepisami ogólnymi. Uczestnicy powinni zatem ustalić, czy w analizowanej sprawie mogą być stosowane przepisy szczególne.

3.2. Umowa konsumencka?

Uczestnicy szkolenia prawdopodobnie stwierdzą, że roszczenie wiąże się z dziedziną umów konsumenckich. Rozporządzenie definiuje umowy konsumenckie w art. 6, gdzie stwierdza się, że są to umowy zawarte przez osobę fizyczną w celu, który można uznać za niezwiązany z jej działalnością gospodarczą lub zawodową („konsument”), z inną osobą wykonującą działalność gospodarczą lub zawodową („przedsiębiorca”). Definicja ta ma pierwszeństwo przed definicjami krajowymi – koncepcje prawne stosowane w prawie wspólnotowym należy interpretować autonomicznie w celu zagwarantowania jednolitego stosowania wspólnych przepisów.

Na pierwszy rzut oka wydaje się, że omawiana sprawa mieści się w tej definicji. Nie jest to jedna z umów wyłączonych na mocy odniesienia do artykułu 5 (umowy przewozu) i 7 (umowy ubezpieczenia). Nie mają jednak także zastosowania szczególne przepisy konsumenckie, gdyż umowa konsumencka mieści się w jednej z kategorii wymienionych

w art. 6 ust. 4. Umowa z hotelem zawarta przez państwo Schmidt odpowiada zakresem art. 6 ust. 4 lit. a – jest to bowiem umowa o świadczenie usług, które mają być wykonywane na rzecz konsumenta wyłącznie w państwie innym niż to, w którym konsument ma zwykle miejsce pobytu. Nie kwalifikuje się więc ona do ochrony specjalnej. W związku z powyższym w analizowanej sprawie zastosowanie mają przepisy ogólne, o których mowa w art. 3 i 4 rozporządzenia Rzym I.

3.3. Przepisy ogólne

W omawianej sprawie zastosowania nie mają przepisy w zakresie ochrony szczególnej, zawarte w art. 6 ust. 2 i 6 ust. 3 Rozporządzenia Rzym I. Oznacza to, że umowa podlega art. 4, ponieważ strony nie zawarły porozumienia o wyborze prawa właściwego zgodnie z art. 3.

Art. 4 ma następującą strukturę.

- Art. 4 ust. 1 zawiera jasne i łatwe do stosowania przepisy odnoszące się do poszczególnych rodzajów umów.
- Jeżeli dana umowa nie została objęta art. 4 ust. 1 albo jeżeli zawiera składniki różnych rodzajów umów (umowa mieszana), wtedy zastosowanie ma prawo państwa, w którym strona zobowiązana do spełnienia świadczenia charakterystycznego dla umowy ma miejsce zwykłego pobytu (art. 4 ust. 2). W tym miejscu warto pobieżnie omówić koncepcję „świadczenia charakterystycznego” – jest to zobowiązanie odróżniające różne typy umów. Kwestia ta zostanie bardziej szczegółowo omówiona w trzecim studium przypadku tego modułu szkoleniowego.
- Art. 4 ust. 3 zawiera klauzulę korekcyjną, która umożliwia stosowanie prawa państwa pozostającego w ściślejszym związku z umową, jeżeli ze wszystkich okoliczności sprawy wyraźnie wynika istnienie takiego ściślejszego związku. Klauzuli używa się w wyjątkowych przypadkach.
- Art. 4 ust. 4 stanowi, że jeżeli prawa właściwego nie można ustalić zgodnie z art. 4 ust. 1 lub art. 4 ust. 2 (ponieważ kryterium powiązania wykorzystane w ust. 1 nie da się zastosować w danej sprawie albo nie jest możliwe określenie świadczenia charakterystycznego), umowa podlega prawu państwa, z którym wykazuje najściślejszy związek.

Mało prawdopodobne, aby w analizowanej sprawie zaistniał spór co do właściwego przepisu. Umowa dotyczy świadczenia usług, a zatem zastosowanie ma art. 4 ust. 1 lit. b. Stwierdza on, że umowa o świadczenie usług podlega prawu państwa, w którym usługodawca ma miejsce zwykłego pobytu (a nie, w którym świadczono usługę). Zgodnie z art. 19 miejscem zwykłego pobytu w przypadku spółki jest miejsce siedziby jej głównego organu zarządzającego. W praktyce oznacza to, że w obecnej sprawie zastosowanie ma prawo Wyspy Man. Stosowania tego prawa można by wyłączyć tylko wtedy, gdyby było ono w sposób oczywisty niezgodne z porządkiem publicznym państwa siedziby sądu (zob. art. 21 – porządek publiczny państwa siedziby sądu).

3.4. Okresowe korzystanie z nieruchomości

Uczestnicy szkolenia powinni także rozważyć scenariusz alternatywny – czy prawo właściwe zmieniłoby się, gdyby państwo Schmidt wynajęli mieszkanie w Marbelli od jego właścicieli, państwa Müller, zamieszkałych w Mannheim (Niemcy). Pozostałe okoliczności

sprawy nie zmieniają się: państwo Schmidt znaleźli mieszkanie, zarezerwowali je i wynajęli przez Internet na okres 10 dni.

W tym przypadku także nie mają zastosowania przepisy dotyczące umów konsumenckich art. 6 rozporządzenia Rzym I; art. 6 ust. 4 lit. c wyłącza z zakresu ochrony przepisów szczególnych umowy, których przedmiotem jest prawo *rzeczowe* na nieruchomości lub prawo do korzystania z nieruchomości. Przepisy właściwe znajdziemy natomiast w art. 4 ust. 1 lit. c i d rozporządzenia Rzym I. Co do zasady, korzystanie z nieruchomości podlega prawu państwa, w którym nieruchomość jest położona. W drodze wyjątku umowy dotyczące czasowego korzystania z nieruchomości, zawarte na okres nie dłuższy niż sześć kolejnych miesięcy, podlegają prawu państwa, w którym oddający nieruchomość do korzystania ma miejsce zwykłego pobytu, pod warunkiem, że biorący do korzystania jest osobą fizyczną i ma miejsce zwykłego pobytu w tym samym państwie. Ponieważ tak byłoby w omawianym przypadku, zastosowanie miałoby prawo niemieckie.

IV. Roszczenie przeciwko Happy Travels

1. Jurysdykcja

Uczestnicy zostali poproszeni o przeanalizowanie scenariusza alternatywnego, zgodnie z którym państwo Schmidt zarezerwowali podróż i zakwaterowanie u operatora holenderskiego. Z punktu widzenia jurysdykcji, nic się nie zmienia. W takim przypadku mogliby skorzystać ze szczególnego przepisu rozporządzenia Bruksela I bis dotyczącego umów konsumenckich, pod warunkiem, że dałoby się ustalić, że Happy Travels kieruje swoją działalność gospodarczą lub zawodową do Niemiec (zob. art. 17 ust. 1 lit. c). W konsekwencji, jako strona składająca pozew, mieliby możliwość wytoczenia powództwa w Niemczech (zob. art. 18 ust. 1) lub w Holandii, tj. miejscu zamieszkania Happy Travels.

2. Prawo właściwe

Jak zwykle, w pierwszej kolejności należy ustalić, czy roszczenie mieści się w zakresie stosowania rozporządzenia Rzym I, co nie powinno stanowić problemu, biorąc pod uwagę zakres przedmiotowy i czasowy sprawy.

3. Druga charakterystyka: które przepisy rozporządzenia Rzym I należy stosować?

3.1 Przepisy ogólne czy szczególne

Roszczenie przeciwko hotelowi zostało wyłączone z zakresu stosowania przepisu dotyczącego umów konsumenckich na podstawie art. 6 ust. 4 lit. a. Wyłączone zostały także umowy przewozu badane w kontekście roszczenia przeciwko linii lotniczej (na podstawie art. 6 ust. 4 lit. b). To drugie wyłączenie nie ma jednak zastosowania, jeżeli umowa dotyczy imprezy turystycznej w rozumieniu Dyrektywy Rady nr 90/314/EWG (Dz. U. 158, 23.6.1990). Najważniejszą zatem kwestią jest ustalenie, czy podróż zarezerwowaną przez państwa Schmidt można uznać za imprezę turystyczną w rozumieniu Dyrektywy.

Artykuł 2 Dyrektywy definiuje „imprezę turystyczną” jako wcześniej ustaloną kombinację usług transportu i zakwaterowania, sprzedawanych lub oferowanych do sprzedaży w łącznej cenie, o okresie ich świadczenia dłuższym niż 24 godziny lub obejmującym nocleg.

Tak właśnie jest w omawianej sprawie, w związku z czym w przypadku Schmidtów można mówić o umowie konsumenckiej dla celów rozporządzenia Rzym I.

3.2. Prawo właściwe dla umów konsumenckich

3.2.1. Szczególna ochrona dla wszystkich konsumentów?

Europejskie międzynarodowe prawo prywatne rozróżnia pomiędzy tak zwanym konsumentem pasywnym i konsumentem aktywnym. Fakt ten został rozwinięty w motywach (23), (24) i (25). preambuły. Podstawowym celem rozporządzenia jest ochrona stron uważanych za słabsze za pomocą norm kolizyjnych, które są dla nich korzystniejsze niż reguły ogólne. W przypadku umów konsumenckich oznacza to, że konsumenci chronieni są przez prawo państwa, w którym mają miejsce zwykłego pobytu i ochrony tej nie można wyłączyć w drodze zapisów umownych (przepisy bezwzględnie obowiązujące). Z drugiej strony, aby uwzględnić także interesy przedsiębiorcy, który powinien mieć możliwość oceny ryzyka i zaplanowania swoich działań, zasada ta ma zastosowanie tylko wtedy, gdy umowa została zawarta w następstwie wykonywania przez przedsiębiorcę w tym państwie działalności gospodarczej lub zawodowej lub kierowania działalnością do tego państwa, (tzw. konsument pasywny). Jeżeli przedsiębiorca nie kierował swojej działalności na rynek konsumenta, zastosowanie mają przepisy ogólne – zob. art. 6 ust. 3.

Zgodnie z art. 6 ust. 1 lit. a i b, prawo państwa, w którym konsument ma miejsce zwykłego pobytu stosuje się w następujących przypadkach:

- jeżeli przedsiębiorca wykonuje działalność gospodarczą lub zawodową w tym państwie; lub
- jeżeli przedsiębiorca w jakikolwiek sposób kieruje swoją działalność do tego państwa lub do kilku państw, z tym państwem włącznie.

Państwo Schmidt zawarli umowy za pośrednictwem strony internetowej, która z definicji jest dostępna z każdego miejsca na świecie. Czy oznacza to, że przedsiębiorcy, wykorzystujący w prowadzonej działalności strony internetowej, kierują swoje działania do wszystkich państw na świecie? W tym zakresie przydatną wskazówkę zawiera motyw (24) preambuły rozporządzenia Rzym I. Odnosząc się do przepisów o jurysdykcji konsumenta, stwierdza on, że sam fakt, że strona internetowa jest dostępna, nie jest wystarczający; ważnym czynnikiem jest bowiem także to, aby strona taka umożliwiała zawieranie umów na odległość oraz to, aby umowy takie zostały rzeczywiście zawarte za pomocą dowolnych środków. Motyw wskazuje także, że język lub waluta używane na stronie nie są elementami istotnymi.

Następnie należałoby sprawdzić, czy strona internetowa Happy Travels była skierowana na rynek niemiecki. Tą kwestią zajmował się już ETS w sprawie dotyczącej jurysdykcji⁴, która jest tu o tyle istotna, że motyw (24) wymaga jednolitej interpretacji pojęcia „działalności kierowanej” zawartego w rozporządzeniach Bruksela I i Rzym I. Zgodnie z tym orzecznictwem, przed zawarciem umowy z konsumentem z działalności przedsiębiorcy musi wynikać, że zamierzał on prowadzić interesy z konsumentami zamieszkałymi w jednym lub kilku państwach członkowskich włącznie z tym, w którym konsument ma miejsce zamieszkania. ETS podaje kilka kryteriów, które mogą pomóc w ustaleniu tego faktu, np. międzynarodowy charakter działalności, podanie tras z jednego

⁴ ETS, sprawy C-585/08 i 144/09, *Pammer i Hotel Alpenhof*, [210] ECR I-12527

lub kilku państw członkowskich do miejsca, gdzie przedsiębiorca ma siedzibę, użycie języka lub waluty innych niż używane zwyczajowo w państwie członkowskim, w którym przedsiębiorca ma siedzibę, z możliwością rezerwacji i potwierdzenia rezerwacji w tym innym języku, podanie numerów telefonicznych z międzynarodowym numerem kierunkowym, zaangażowanie środków w usługę odsyłania w Internecie u operatora wyszukiwarki w celu ułatwienia konsumentom zamieszkałym w różnych państwach członkowskich dostępu do strony przedsiębiorcy lub pośrednika, używanie domeny pierwszego poziomu innej niż domena państwa członkowskiego, w którym przedsiębiorca ma siedzibę, oraz wzmianka o międzynarodowej klienteli złożonej z klientów zamieszkałych w różnych państwach członkowskich.

Wydaje się prawdopodobne, że w omawianej sprawie Happy Travels kierowało swoją działalność na rynek niemiecki, a wskazuje na to kilka czynników, jak choćby fakt, że na stronie przeczytać można było wiele opinii klientów niemieckich, czy oferta „Kaffee und Kuchen”, z pewnością zwracająca uwagę klientów z Niemiec. W takim przypadku prawem właściwym będzie prawo niemieckie, chyba że strony zawarły porozumienie o wyborze prawa właściwego.

V. Roszczenie związane ze szkodą na osobie

1. Wprowadzenie

Pani Schmidt twierdzi, że hotel ponosi odpowiedzialność za jej wypadek, ponieważ poślizgnęła się na plamie oleju rozlanej przy wejściu. Nie wiemy, czy jej roszczenie opiera się na zasadzie odpowiedzialności deliktowej czy kontraktowej. Wynik naszej analizy zależy więc będzie od tego, w jaki sposób sformułuje ona swoje roszczenie.

W przypadku odpowiedzialności kontraktowej analizę należałoby przeprowadzić w sposób podany w części III niniejszego studium. W tym miejscu założymy jednak, że chodzi o odpowiedzialność deliktową.

2. Jurysdykcja

Zgodnie z rozporządzeniem Bruksela I bis w przypadku braku porozumienia prorogacyjnego jurysdykcja przypada sądom miejsca zamieszkania pozwanego (art. 4) lub sądom miejsca, w którym nastąpiło lub może nastąpić zdarzenie wywołujące szkodę (art. 7 ust. 2). W związku z powyższym powód ma możliwość wyboru jurysdykcji, jednak nie jest to istotne z naszego punktu widzenia.

Celem unifikacji przepisów w zakresie wyboru prawa właściwego jest bowiem stosowanie tego samego prawa, niezależnie od miejsca, w którym sprawa zawisła. Sądy wszystkich państw UE byłyby zobowiązane do zbadania właściwości prawa w sposób opisany w dalszej części studium.

3. Prawo właściwe: zakres stosowania rozporządzenia Rzym II

3.1 Zakres przedmiotowy stosowania rozporządzenia

Zgodnie z art. 1 rozporządzenie stosuje się do zobowiązań pozaumownych w sprawach cywilnych i handlowych, powiązanych z prawami różnych państw. Ta kwestia nie wydaje się problematyczna.

Rozporządzenie ma zastosowanie do spraw cywilnych i handlowych, ale nie ma zastosowania, w szczególności, do spraw skarbowych, celnych i administracyjnych (art. 1 ust. 1 rozporządzenia Rzym II). Rozporządzenie wyłącza z zakresu swojego stosowania także odpowiedzialność państwa za działania i zaniechania w wykonywaniu władzy publicznej, co wynika ze sprawy *Lechouritou*⁵, dotyczącej zakresu przedmiotowego stosowania rozporządzenia Bruksela I.

Rozporządzenie Rzym II wyłącza ze swojego zakresu niektóre zobowiązania pozaumowne, wymieniając je w art. 1 ust. 2. Żadne z tych wyłączeń nie dotyczy naszej sprawy, jednak listę tę należy systematycznie sprawdzać dla każdego przypadku z osobna. Co do zasady, rozporządzenia nie stosuje się do dowodów i postępowania (art. 1 ust. 3 rozporządzenia).

3.2 Zakres czasowy stosowania rozporządzenia

Jeżeli chodzi o zakres czasowy stosowania rozporządzenia Rzym II, to wystąpiły pewne nieporozumienia spowodowane sposobem sformułowania art. 31, który stanowi, że akt ten stosuje się do zdarzeń, które miały miejsce po jego wejściu w życie. Wystąpiły także rozbieżności co do nagłówka art. 32 w różnych wersjach językowych – w niektórych z nich odnosił się on do daty rozpoczęcia stosowania, w innych do „wejścia w życie”.

TS zinterpretował treść art. 31 i 32 w powiązaniu i orzekł, że jedyną interpretacją, która zapewni pełne osiągnięcie celów rozporządzenia (przewidywalność skutków sporu, pewność co do właściwości prawa oraz jednolite stosowanie w państwach członkowskich) jest interpretacja utrzymująca rozróżnienie pomiędzy pojęciem „wejścia w życie” a pojęciem „stosowania”. Rozporządzenie Rzym II nie zawiera przepisu o wejściu w życie, a zatem datą wejścia w życie jest data określona w art. 297 (1) Traktatu o funkcjonowaniu UE, tj. dwadzieścia dni po opublikowaniu w Dzienniku Urzędowym (co miało miejsce 11 lipca 2007 r.). Rozporządzenie stosuje się do zdarzeń powodujących szkody, które wydarzyły się po dacie rozpoczęcia jego stosowania, tj. po 11 stycznia 2009 r.⁶ Warto w tym miejscu zwrócić uwagę na fakt, że zgodnie z orzecznictwem TS UE, w przypadku wątpliwości, teksty przepisów należy interpretować i stosować w świetle wersji istniejących w innych językach oficjalnych.

3.3. Konwencje międzynarodowe

Państwa członkowskie Unii Europejskiej muszą przestrzegać zobowiązań wobec państw trzecich. Jasno wynika to z treści art. 25 ust. 1 rozporządzenia Rzym I oraz art. 28 ust. 1 rozporządzenia Rzym II, które stanowią, że „niniejsze rozporządzenie nie uchybia stosowaniu konwencji międzynarodowych, których stronami, w chwili przyjęcia niniejszego rozporządzenia, jest jedno lub kilka państw członkowskich, a które ustanawiają normy kolizyjne” odnoszące się do zobowiązań umownych i pozaumownych.

Zasada ta jest szczególnie ważna w związku z ustaleniem prawa właściwego dla wypadków drogowych i odpowiedzialności za produkt, ze względu na przyjęcie dwóch konwencji haskich w latach 1971 i 1973. Konwencje te wciąż obowiązują w państwach będących ich stronami, natomiast w pozostałych krajach zastosowanie ma rozporządzenie Rzym II.

⁵ Sprawa C-292/05, *Lechouritou*, [2007] ECR I-01519.

⁶ TS UE- sprawa 412/10 *Homawoo* [2011], ECR I-11603.

Przy tej okazji można zapoznać uczestników z kilkoma przydatnymi narzędziami internetowymi – Europejskim Atlasem Sądowniczym, portalem e-sprawiedliwość i stroną internetową Konferencji Haskiej.

4. Druga charakterystyka: które przepisy rozporządzenia Rzym II należy stosować?

Rozporządzenie Rzym II zawiera przepisy ogólne i szczególne. Uczestnicy powinni najpierw sprawdzić, czy powództwo z tytułu odpowiedzialności deliktowej mieści się w jednej z kategorii artykułów 4, 5, 6 lub 7 rozporządzenia Rzym II. Jeżeli tak nie jest, obowiązują przepisy ogólne.

5. Autonomia stron

Choć nie jest to istotne z punktu widzenia analizowanej sprawy, rozporządzenie Rzym II pozwala stronom wybrać prawo właściwe (art. 14). W takim przypadku prawo wybrane przez strony ma pierwszeństwo przed prawem określonym ogólnymi i szczególnymi przepisami w zakresie prawa właściwego, chyba, że istnieje przepis wprost wyłączający autonomię stron (jak w art. 8 ust. 3 w sprawie o naruszenie praw własności intelektualnej lub w art. 6 ust. 4 w sprawie dotyczącej nieuczciwej konkurencji lub praktyk ograniczających wolną konkurencję).

Aby porozumienie o wyborze prawa właściwego było ważne, musi być zawarte po zajściu zdarzenia powodującego szkodę lub, w przypadku prowadzenia przez wszystkie strony działalności gospodarczej, również w drodze porozumienia swobodnie wynegocjowanego przed wystąpieniem zdarzenia powodującego szkodę. Porozumienie musi być wyrażone wprost albo w sposób dostatecznie pewny wynikać z okoliczności sprawy.

6. Zasada ogólna: *lex loci delicti*

W analizowanej sprawie zastosowanie ma art. 4 rozporządzenia Rzym II. Prawem obowiązującym jest *lex loci delicti*. Kwestię tę omówiono bardziej szczegółowo w art. 4 ust. 1 – przepis ten stanowi, że prawem właściwym jest prawo państwa, w którym miała miejsce szkoda. Uczestnicy powinni zatem zdecydować, czy szkoda powstała w Hiszpanii, gdzie pani Schmidt złamała nadgarstek, czy może w Niemczech, gdyż tam odczuwała dolegliwości bólowe, przeszła operację, poddała się rehabilitacji, a także wynajęła osobę zastępującą ją przy wykonywaniu codziennych obowiązków.

Należy rozróżnić pomiędzy deliktami (czynami niedozwolonymi w nomenklaturze Rozporządzenia), gdzie zdarzenie powodujące szkodę i sama szkoda mają miejsce w tym samym kraju, a deliktami, gdzie przyczyna i skutek zachodzą w różnych krajach. W analizowanej sprawie mamy do czynienia z pierwszym przypadkiem – przyczyną jest tu plama oleju przed wejściem do hotelu, na której poślizgnęła się pani Schmidt, a skutkiem – złamanie nadgarstka. Wszystkie pozostałe skutki wypadku (ciągłość odczuwania bólu, konieczność poddania się operacji i rehabilitacji, wynajęcie gosposi) mieszczą się w kategorii „skutków pośrednich”, co nie jest istotne dla umiejscowienia prawa właściwego (gdyby były one istotne, wtedy zastosowanie miałoby prawo miejsca zamieszkania osoby poszkodowanej, co nie byłoby sprawiedliwe dla osoby, która spowodowała szkodę, która nie powinna być zaskoczona nieprzewidywalnością przepisów prawnych. Odpowiedzialność osoby, która przyczyniła się do rozlania oleju,

nie powinna zależeć od tego, czy osoba poszkodowana ma miejsce zamieszkania w kraju A lub B). Interpretacja ta odpowiada interpretacji wypracowanej przez TS UE w odniesieniu do przepisów jurysdykcyjnych (zob. TS UE, sprawa *Marinari*⁷), wspomina się także o niej w motywie (17) preambuły.

Choć nie ma to zastosowania w niniejszej sprawie, należy omówić zasadę ustanowioną na mocy art. 4 ust.2. Jeżeli osoba, której przypisuje się odpowiedzialność i poszkodowany mają, w chwili powstania szkody, miejsce zwykłego pobytu w tym samym państwie, stosuje się prawo tego państwa.

Art. 4 ust. 3 zawiera klauzulę korekcyjną pozwalającą nie uwzględniać prawa państwa, w którym doszło do zdarzenia powodującego szkodę, jeśli ze wszystkich okoliczności sprawy wyraźnie wynika, że czyn niedozwolony pozostaje w znacznie ściślejszym związku z innym państwem. Drugie zdanie tego przepisu odnosi się do wcześniejszego stosunku umownego pomiędzy stronami. Zasada ta pozwala stosować prawo regulujące umowę także do czynu niedozwolonego ściśle związanego z umową.

7. Scenariusz alternatywny: roszczenie przeciwko Urzędowi Miasta Marbella

Uczestnicy zostali poproszeni o zastanowienie się na tym, jakie prawo miałyby zastosowanie, gdyby pani Schmidt upadła na ulicy Marbelli i złożyła powództwo przeciwko Urzędowi Miasta Marbella.

Należałoby najpierw ustalić, czy takie roszczenie mieści się w zakresie stosowania rozporządzenia Rzym II. Według ETS roszczenia przeciwko organom publicznym można uznać za sprawę cywilną lub handlową, jeżeli organ publiczny nie wykonał uprawnień związanych ze sprawowaniem władzy publicznej (*ius imperium*). Kwestią sporną jest to, czy obowiązek zabezpieczenia danego miejsca należy do kompetencji władzy publicznej, ponieważ jest to także obowiązek właścicieli prywatnych. Jak zwykle, jeżeli występują wątpliwości, istnieje możliwość złożenia do ETS wniosku o orzeczenie w trybie prejudycjalnym.

8. Zakres prawa właściwego

Grupa została poproszona o zastanowienie się, czy prawo właściwe dla czynów niedozwolonych jest także prawem właściwym dla czynności biegłych. Kwestię tę poruszono, aby zwrócić uwagę szkolonych na zakres prawa właściwego.

Zagadnienia objęte prawem właściwym (*lex causae*) wymieniono w art. 15 rozporządzenia Rzym II. Podana lista nie jest wyczerpująca. Kwestie istnienia, charakteru i oceny szkody omówiono w literze (c). Z drugiej jednak strony art. 1 ust. 3 przewiduje, że rozporządzenie nie ma zastosowania do dowodów i procedur, czyli spraw tradycyjnie podlegających zasadzie *lex fori*. Rozróżnienie pomiędzy kwestiami merytorycznymi i proceduralnymi to tradycyjne zagadnienie klasyfikacyjne w prywatnym prawie międzynarodowym, które jest istotne w analizowanej sprawie.

Zasadniczo możemy powiedzieć, że poszczególne taryfy, wytyczne i wzory do obliczania szkody należą do kwestii merytorycznych. W związku z tym, że prawem właściwym jest

⁷ Sprawa C-364/93, *Marinari*, [1995], ECR I 2719.

prawo hiszpańskie, organ właściwy może chcieć zastosować uprzednio stworzoną skalę wyceny zwaną „baremo”⁸.

Udowodnienie faktów – czyli tego, czy szkoda mieści się w tej czy innej kategorii używanej w systemie wyceny – to kwestia proceduralna. Wydaje się zatem, że czynności biegłego podejmowane w celu potwierdzenia faktów powinny podlegać zasadzie *lex fori*.

W tym kontekście interesujące może być odniesienie się do treści art. 18 ust. 1 rozporządzenia Rzym I. Jest to bowiem przepis, który także dotyczy klasyfikacji danej kwestii jako merytorycznej albo proceduralnej. Przepisy odnoszące się do domniemań prawych lub ciężaru dowodowego w kwestiach zobowiązań umownych podlegają zasadzie *lex causae*.

Podsumowując dyskusję dotyczącą pierwszego przypadku, uczestnicy powinni zastanowić się, w jaki sposób mogą uzyskać dostęp do informacji na temat funkcjonowania prawa zagranicznego. Jest to kwestia, co do której (nadal) nie istnieją wspólne zasady. Można tutaj skorzystać z Europejskiej Sieci Sądowniczej w sprawach cywilnych i handlowych.

⁸ Stosowanie tzw. zasady „baremo” ma charakter opcjonalny poza obszarem wypadków drogowych i może nie być adekwatne w odniesieniu do określonej sytuacji osoby poszkodowanej, budząc wątpliwości w świetle motywu (33).